

بررسی عوامل مؤثر بر آسیب شناسی روحی و روانی کودکان کار در استان مازندران

شقایق صمدی: دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی بررسی مسائل اجتماعی، گروه جامعه‌شناسی، واحد بابل، دانشگاه آزاد اسلامی، بابل، ایران
علی رحمانی فیروزجاه: دانشیار، گروه جامعه‌شناسی، واحد بابل، دانشگاه آزاد اسلامی، بابل، ایران (* نویسنده مسئول) arf1348@gmail.com
علی اصغر عباسی اسفنجیر: دانشیار، گروه جامعه‌شناسی، واحد بابل، دانشگاه آزاد اسلامی، بابل، ایران

چکیده

کلیدواژه‌ها

کودکان کار،
 آسیب‌شناسی،
 والدین،
 فقر

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۰/۱۷

تاریخ چاپ: ۱۴۰۱/۱۲/۱۳

زمینه و هدف: مسائل و آسیب‌های اجتماعی ناشی از تحول‌های سریع جوامع انسانی از موضوع‌های مهمی هستند که همواره ذهن جامعه‌شناسان و اندیشمندان را به خود مشغول داشته‌اند. بنابراین هدف این پژوهش بررسی عوامل مؤثر بر آسیب شناسی روحی و روانی کودکان کار در استان مازندران بود.

روش کار: این پژوهش با استفاده از روش پیمایش و با ابزار پرسشنامه صورت گرفته است. این پژوهش از نوع کاربردی و از شاخه توصیفی-همبستگی است. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه کودکان کار شهر ساری بود و نمونه آماری بر اساس فرمول کوکران، ۲۰۰ نفر انتخاب شد. در این پژوهش از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای و نمونه‌گیری تصادفی ساده استفاده شده است. برای تحلیل داده‌های پژوهش، از آزمون‌های ضریب همبستگی با نرم‌افزار SPSS24 و تحلیل عامل تاییدی مرحله دوم با نرم‌افزار Amos25 استفاده شد.

یافته‌ها: در این پژوهش رابطه متغیرهای خشونت کلامی و فیزیکی و احساس مسئولیت والدین، احساس امنیت عینی و ذهنی و گسختگی خانواده و آسیب کودکان کار سنجیده شد که رابطه همه متغیرها مورد تأیید قرار گرفت.

نتیجه‌گیری: به طور کلی بر اساس نتایج پژوهش می‌توان بیان نمود که خانواده و تحکیم روابط بین افراد خانواده امری مهم در پیشگیری از وقوع پدیده کودکان کار در سطح جامعه است و لازم والدین قبل از ازدواج و فرزندآوری، به مسائل مهم تربیت کودک توجه کنند تا پدیده کودکان کار در سطح جامعه کاهش یابد.

تعارض منافع: گزارش نشده است.

منبع حمایت‌کننده: حامی مالی ندارد.

شیوه استناد به این مقاله:

Samadi S, Rahmani Firouzjah A, Abbasi Esfajir A. Investigating Factors Affecting the Mental and Psychological Pathology of Child Labour in Mazandaran Province. Razi J Med Sci. 2023;29(12): 294-303.

*انتشار این مقاله به صورت دسترسی آزاد مطابق با **CC BY-NC-SA 3.0** صورت گرفته است.

Original Article

Investigating Factors Affecting the Mental and Psychological Pathology of Child Labour in Mazandaran Province

Shaghayegh Samadi: PhD Student, Department of Sociology, Babol Branch, Islamic Azad University, Babol, Iran

Ali Rahmani Firouzjah: Associate Professor, Department of Sociology, Babol Branch, Islamic Azad University, Babol, Iran (* Corresponding author) arf1348@gmail.com

Aliasghar Abbasi Esfajir: Associate Professor, Department of Sociology, Babol Branch, Islamic Azad University, Babol, Iran

Abstract

Background & Aims: Social issues and harms caused by the rapid transformations of human societies are important issues that have always occupied the minds of sociologists and thinkers. Accelerated social changes such as rapid population growth, the rapid growth of industrialization and urbanization, rapid migration of masses and migration to big cities and marginalization of megacities, increase in social inequalities and the class gap in megacities, transformation in The construction and functioning of the family, the collapse of traditional patterns and norms of behavior and the increase of social tensions have caused unfortunate social consequences in the urban life of societies. Children and teenagers are one of the most vulnerable groups in today's society. Working children are all people who are under 18 years of age and are directly or indirectly involved in earning money. In general, the importance working and street children in the city due to the lack of social abilities and skills to correctly and dynamically face the social environment and their dependence on adults in meeting their needs and going through the stages of their growth and development is more than other groups. Institutions such as family, education and religious institutions, government, and mass media under social changes cannot fulfill their obligations towards socialization and normalization of children and adolescents. Functioning as a city, the consequence of such inabilities is to abandon and even send children and teenagers to the unsafe and anxious environment of the streets of big cities. The entry of children into the road is mostly due to the unfavorable conditions of children in disorganized and broken families, child abuse in the family, and running away from home. In some cases, street children are considered to be the result of poverty and the inability of children's families to meet their living expenses, and street children are part of working children. Sometimes, a set of family factors such as divorce, lack of guardianship and mistreatment of children in the family, and economic problems are known to be effective in the emergence of street children. The phenomenon of street children, which is referred to as an urban tragedy, is a common social problem in the metropolises of contemporary societies, both in industrialized and developing countries, with the difference that the incidence of this phenomenon, the grounds, and factors of its spread And the way to deal with it is different in different societies according to their economic, social and cultural characteristics. The work of children on the street is a serious problem in the capitals and many big cities of the world, especially in developing countries, but it is difficult to accurately estimate the number of street children and the difference in how to define and classify the children who live on the street. Child labor is a global problem and has a broad research background. Although according to the statistics of the International Labor Organization, since 2000, the number of children working in the world has decreased to two-thirds, it still includes around 168 million children, of which 85 million are engaged in risky work. Therefore, this research aimed to investigate the factors affecting the mental and psychological pathology of working children in Mazandaran province.

Methods: This survey study was approved by the code of ethics IR.IAU.BABOL.REC.1399.142 in the Code of Ethics Commission of the Islamic Azad University of Babol branch. The statistical population of the research was made up of working

Keywords

Child Labour,
Pathology,
Parents,
Poverty

Received: 07/01/2023

Published: 04/03/2023

children of Sari city, who were selected as a sample of 200 people based on Cochran's formula. The sampling method was a multi-stage cluster and random sampling. The data was collected using a researcher-made questionnaire. This questionnaire has 60 items that measured the number of injuries by working children in Sari city in 2019. Each item was graded on a five-point Likert scale from one (very little) to five (very much). The number of items in each component of the questionnaire made by the researcher for the components of the feeling of objective physical security was 15 items, the feeling of objective verbal security was 7 items, the feeling of mental security was 8 items, the family breakdown was 6 items, sense of parental responsibility was 10 items, social support was 4 items, child labor was 11 items. Construct validity, which is the most important part of validity investigation in this research, was obtained through Cronbach's alpha in Spss24 software, based on which the coefficient of research variables and dimensions for social support components was 0.855, sense of responsibility of parents 0.836, sense of security 0.884, the family breakdown was 0.799, and child labor was 0.879, which indicated the high reliability of the questionnaire components. To analyze the research data, correlation coefficient tests with Spss24 software and confirmatory factor analysis of the second stage with Amos25 software were used.

Results: Demographic descriptive results showed that out of the total of 200 people in the sample measured in this research, 110 people equal to 51.8% are girls and 90 people equal to 48.2% of working children are boys. There are 169 children, equivalent to 84.5%, in peddling, 20 children, equivalent to 10%, are engaged in deviant jobs such as garbage collection, etc., and 11 children, equivalent to 5.5%, are engaged in vaccinating on the street. . Also, 111 people, equal to 55.5% of the children working on the street, stated that they were verbally and physically abused by their parents. Among these children, 110 people, equivalent to 55%, are illiterate, and 70 people, equal to 35%, have primary education, and only 20 of them, equivalent to 10%, were studying. In this research, the relationship between the variables of verbal and physical violence and parents' sense of responsibility, the sense of objective and mental security, family disintegration, and the injury of working children were measured, and the relationship of all variables was confirmed.

Conclusion: In general, based on the results of the research, it can be stated that the family and the consolidation of relationships between family members is an important issue in preventing the phenomenon of child labor at the community level, and it is necessary to change variables such as parents' sense of responsibility, family breakdown, and support. Social issues should be taken into consideration and parents must pay attention to the important issues of child-rearing before getting married and having children to reduce the phenomenon of working children at the community level. One of the limitations of the current research was relying on the data obtained from the self-report questionnaire, in this style of information collection, the participant will probably have difficulty in expressing his emotions and cognitions, so it is suggested to increase the statistical power and reliability of the findings to collect information from methods Other than an interview or qualitative study. The results of the present research can be generalized and applied in different situations by considering the mentioned limitations. It is also suggested that the officials of counseling centers consider training courses for couples and affected families so that their children do not get involved in issues such as street work. Among the limitations of the current research was the difficulty of coordinating and establishing communication with the participants, which was time-consuming. Another limitation is that the current research was conducted at this point and place. Perhaps, if it was conducted at another point in time and place, different results would be obtained.

Conflicts of interest: None

Funding: None

Cite this article as:

Samadi S, Rahmani Firouzjah A, Abbasi Esfajir A. Investigating Factors Affecting the Mental and Psychological Pathology of Child Labour in Mazandaran Province. *Razi J Med Sci.* 2023;29(12): 294-303.

*This work is published under [CC BY-NC-SA 3.0 licence](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/).

مقدمه

مسائل و آسیب‌های اجتماعی ناشی از تحول‌های سریع جوامع انسانی از موضوع‌های مهمی هستند که همواره ذهن جامعه شناسان و اندیشمندان را به خود مشغول داشته‌اند (۱). تحول‌های اجتماعی شتابان همچون رشد سریع جمعیت، رشد سریع صنعتی شدن و شهرنشینی، جابه‌جایی توده‌های سریع و مهاجرت به شهرهای بزرگ و حاشیه‌نشینی کلان شهرها، افزایش نابرابری‌های اجتماعی و شکاف طبقاتی در کلان شهرها، دگرگونی در ساخت و کارکرد خانواده، فروپاشی الگوها و هنجارهای سنتی رفتار و افزایش تنش‌های اجتماعی، پیامدهای اجتماعی ناگواری را در زندگی شهری جوامع رقم زده‌اند (۲). یکی از گروه‌های آسیب‌پذیر در جوامع امروزی کودکان و نوجوانان هستند (۳). کودکان کار، همه افرادی را که زیر ۱۸ سال دارند و به طور غیرمستقیم و مستقیم در کسب پول نقش دارند شناخته می‌شوند. در مجموع اهمیت کودکان کار و خیابان در شهر به دلیل فقدان توانایی‌ها و مهارت‌های اجتماعی برای مواجهه صحیح و پویا با محیط اجتماعی و وابستگی آنان به بزرگ‌سالان در رفع نیازها و طی کردن مراحل رشد و تکامل خود، بیشتر از سایر گروه‌ها در معرض آسیب‌پذیری قرار دارند نهادهایی مانند خانواده، آموزش و پرورش و نهادهای مذهبی، دولت و رسانه‌های جمعی تحت تحولات اجتماعی نمی‌توانند به خوبی نسبت به تعهدات خود در قبال اجتماعی کردن و بهنجار و بهینه بخشی از کودکان و نوجوانان شهری عمل کنند، پیامد چنین ناتوانی‌هایی، رهاکردن و حتی فرستادن کودکان و نوجوانان به محیط ناامن و پر تشویش خیابان‌های کلانشهرها است (۱). ورود کودکان به خیابان بیشتر معلول شرایط نامطلوب کودکان در خانواده‌های نابسامان و ازهم گسیخته، آزار کودک در خانواده و فرار از خانه شمرده می‌شود (۲). در پاره‌ای از موارد، خیابانی شدن کودکان را پیامد فقر و ناتوانی خانواده‌های کودکان در تأمین هزینه‌های زندگی و کودکان خیابانی را بخشی از کودکان کار دانسته‌اند. گاه نیز مجموعه‌ای از عوامل خانوادگی چون طلاق بی‌سرپرستی و بدرفتاری با کودکان در خانواده و مشکل‌های اقتصادی در پدیدآمدن کودکان خیابانی مؤثر شناخته شده‌اند (۳). پدیده کودکان خیابانی که از

آن تحت عنوان تراژدی شهری یاد می‌شود، معضل اجتماعی شایع در کلان شهرهای جوامع معاصر، اعم از کشورهای پیشرفته صنعتی و کشورهای در حال توسعه است با این تفاوت که میزان بروز این پدیده، زمینه‌ها و عوامل گسترش آن و نحوه مقابله با آن در جوامع مختلف بر حسب ویژگی‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی آن‌ها متفاوت است (۴). کار کودکان در خیابان، در پایتخت‌ها و بسیاری از شهرهای بزرگ جهان، به ویژه کشورهای در حال توسعه، مشکلی جدی است، اما برآورد دقیق از تعداد کودکان خیابانی دشوار است و تفاوت در چگونگی تعریف و طبقه بندی از کودکانی که در خیابان به سر می‌برند و تمایل به بزرگنمایی در تعداد کودکان خیابانی، به منظور جلب حمایت‌های سازمانی، به آمارهای بسیار متفاوتی منجر شده است (۵). کار کودکان، مشکلی جهانی است و پیشینه مطالعاتی وسیعی دارد (۳). اگر چه براساس آمارهای سازمان بین‌المللی کار، از سال ۲۰۰۰ میلادی تاکنون، تعداد کودکانی که در جهان کار می‌کنند، به دو سوم کاهش یافته است، هنوز رقمی در حدود ۱۶۸ میلیون کودک را شامل می‌شود که ۸۵ میلیون نفر آن‌ها به کارهای مخاطره آمیز اشتغال دارند (۶). بر مبنای اطلاعات سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی در سه سال ۳۸۰ هزار کودک ۱۰ تا ۱۴ ساله کار فصلی می‌کنند و بیش از ۷۰۰ هزار کودک رسمی کار می‌کنند (۱). بر اساس آمار رسمی در دنیا ۳۵۲ میلیون کودک و نوجوان در سنین ۵ تا ۱۷ سال کار می‌کنند (۷). بنابر آمارهای رسمی ۵۸ درصد از کودکان کار خیابانی از خدمات حمایتی و اجتماعی نهادهای دولتی و غیردولتی برخوردارند و بر اساس بررسی‌هایی که در سال ۸۲ در منطقه شوش از کودکان خیابانی و کار صورت گرفته ۶۰ درصد از این کودکان بر اثر از هم گسیختگی خانواده‌ها مجبور به کار در خیابان شده‌اند (۸). در ایران نیز مسئله کار کودکان در خیابان، از دهه هفتاد در شهرهای بزرگ کشور رواج یافته و مورد توجه مسئولان و پژوهشگران قرار گرفته است (۹). پژوهش‌های پیشین در مورد کودکان خیابانی ایران، هم جنبه‌های سبب شناختی مسئله کودکان خیابانی و هم پیامدهای آن را بررسی کرده‌اند و نشان می‌دهند که مجموعه‌ای از عوامل اجتماعی اقتصادی چون مهاجرت‌های خارجی و داخلی، فقر و مشکل‌های

تشکیل داد که بر اساس فرمول کوکران تعداد ۲۰۰ نفر به عنوان نمونه، انتخاب شدند. روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای و نمونه‌گیری تصادفی بود. داده‌ها با استفاده از پرسشنامه محقق ساخته، گردآوری شد. این پرسشنامه دارای ۶۰ گویه است که میزان آسیب کودکان کار را در شهرستان ساری در سال ۱۳۹۸، مورد سنجش قرار داد. هر گویه در قالب مقیاس پنج درجه‌ای لیکرت از یک (خیلی کم) تا پنج (خیلی زیاد) درجه‌بندی گردید. تعداد گویه‌های هر مؤلفه پرسشنامه محقق ساخته برای مؤلفه‌های احساس امنیت عینی فیزیکی ۱۵ گویه، احساس امنیت عینی کلامی ۷ گویه، احساس امنیت ذهنی ۸ گویه، گسیختگی خانوادگی ۶ گویه، احساس مسئولیت والدین ۱۰ گویه، حمایت اجتماعی ۴ گویه، کودک کار ۱۱ گویه بود. روایی سازه که مهم‌ترین بخش بررسی روایی است در این پژوهش از طریق آلفای کرونباخ در نرم‌افزار Spss24 بدست آمد که بر اساس آن ضریب متغیرهای پژوهش و ابعاد برای مؤلفه‌های حمایت اجتماعی ۰/۸۵۵، احساس مسئولیت والدین ۰/۸۳۶، احساس امنیت ۰/۸۸۴، گسیختگی خانواده ۰/۷۹۹ و کودک کار ۰/۸۷۹ بود که نشان دهنده پایایی بالای مؤلفه‌های پرسشنامه بود. برای تحلیل داده‌های پژوهش، از آزمون‌های ضریب همبستگی با نرم‌افزار SPSS24 و تحلیل عامل تاییدی مرحله دوم با نرم‌افزار Amos25 استفاده شد.

یافته‌ها

نتایج توصیفی جمعیت شناختی نشان داد که از مجموع ۲۰۰ نفر نمونه مورد سنجش قرار گرفته در این پژوهش، ۱۱۰ نفر معادل ۵۱/۸ درصد دختر و تعداد ۹۰ نفر معادل ۴۸/۲ درصد از کودکان کار پسر هستند. این کودکان به تعداد ۱۶۹ نفر معادل ۸۴/۵ درصد در رسته کاری دستفروشی و تعداد ۲۰ نفر معادل ۱۰ درصد در مشاغل انحرافی همچون جمع‌آوری زباله و... و تعداد ۱۱ نفر معادل ۵/۵ درصد مشغول واکس‌زنی در خیابان هستند. همچنین ۱۱۱ نفر معادل ۵۵/۵ درصد از کودکان کار در خیابان اعلام کرده‌اند که توسط والدینشان مورد آزار و اذیت کلامی و جسمی قرار

مربوط به خانواده، از جمله بدرفتاری با کودکان، آن‌ها را به خیابان می‌کشاند (۱۰). همچنین این پژوهش‌ها درگیری کودکان با مجموعه‌ای از مشکل‌های سلامتی و اجتماعی چون افسردگی و سوء مصرف مواد را گزارش کرده‌اند (۱۱). بسیاری از صاحب‌نظران معتقدند که علت اصلی حضور اکثریت کودکان در خیابان، فقر و دلایل اقتصادی است به اعتقاد این گروه از صاحب‌نظران، علت اصلی حضور کودکان در خیابان عمدتاً انجام کار و کسب درآمد است، زیرا خانواده درآمد مکفی برای تأمین زندگی روزمره خود را ندارد (۱۲). لذا توجه به ابعاد گوناگون و بررسی مشکلات و عوامل مختلف مؤثر در پدیده کودکان کار در حقیقت توجه به آینده جامعه و سلامت و سعادت آن است تا جایی که عدم توجه به این قشر عظیم از جامعه باعث می‌شود که در آینده آن‌ها به صورت یک خطر بالقوه برای جامعه در آیند (۹). شایان ذکر است در صورت عدم برنامه‌ریزی دقیق در جهت مواجهه اولیه با هر پدیده منفی در جامعه به تدریج آن معضل رشد کرده (۱۲) و باعث می‌شود در آینده انرژی و هزینه‌های بیشتری صرف مبارزه با آن پدیده شود (۱۳). علی‌الخصوص کودکان خیابانی چون محیط خشونت‌بار خانواده را غیرقابل تحمل می‌یابند، از منزل می‌گریزند (۱۴) و در خیابان برای زنده ماندن به سرقت، تکدی‌گری، انجام مشاغل کاذب و خرید و فروش مواد مخدر و حتی فحشا روی می‌آورند (۱۵). علی‌رغم مطالعات انجام شده در زمینه کودکان کار و آسیب‌های ناشی از این پدیده، تاکنون مطالعه اختصاصی که به عوامل مؤثر بر آسیب شناسی روحی و روانی کودکان کار بپردازد، یافت نشد. این خلاء اطلاعاتی بر لزوم بررسی بیشتر این پدیده تأکید دارد، لذا این مطالعه با هدف بررسی عوامل مؤثر بر آسیب شناسی روحی و روانی کودکان کار در استان مازندران طراحی و اجرا گردید.

روش کار

این مطالعه پیمایشی با کد اخلاق IR.IAU.BABOL.REC.1399.142 در کمیسیون کد اخلاق دانشگاه آزاد اسلامی واحد بابل به تصویب رسید. جامعه آماری پژوهش را کودکان کار شهرستان ساری

جدول ۱- سنجش رابطه بین متغیرهای تحقیق

رابطه معنادار	سطح معناداری	ضریب همبستگی	مسیر
است	* ۰/۰۰۰	۰/۲۳	رابطه بین احساس مسئولیت والدین و آسیب کودکان کار
است	* ۰/۰۰۰	۰/۳۲	رابطه بین احساس امنیت در خانواده کودکان و آسیب کودکان کار
است	* ۰/۰۰۰	-۰/۴۴	رابطه بین میزان احساس امنیت در بعد عینی و آسیب کودکان کار
است	* ۰/۰۰۰	-۰/۵۱	رابطه بین میزان احساس امنیت در بعد ذهنی و آسیب کودکان کار
است	* ۰/۰۰۰	۰/۶۲	رابطه بین گسیختگی خانواده و آسیب کودکان کار
است	* ۰/۰۰۰	-۰/۶۴	رابطه بین حمایت اجتماعی و آسیب کودکان کار

جدول ۲- بررسی رابطه بین وضعیت اجتماعی- اقتصادی خانواده با آسیب کار کودکان

متغیرهای زمینه‌ای	کای اسکوئر	سطح معناداری (P)
طلاق والدین	۹/۲۷۶	۰/۰۰۰
اعتیاد والدین	۶/۳۴۸	۰/۰۰۰
وضعیت اشتغال پدر	۵/۵۴۵	۰/۰۰۰
وضعیت اشتغال مادر	۰/۹۱۴	۰/۴۵۲
درآمد خانواده	۰/۰۶۱	۰/۱۹۸
زندان رفتن والدین	۸/۳۸۴	۰/۱۰۰
تحصیلات مادر	۰/۸۴۶	۰/۲۳۱
تحصیلات پدر	۲/۳۲۲	۰/۶۷۷

جدول ۳- شاخص‌های کلی برازش الگوی اصلی

شاخص‌ها	مقدار قابل قبول	مقدار یافته پژوهش	مطلوبیت
جزر برآورد واریانس خطای تقریب	> ۰/۰۷	۰/۰۶۴	تأیید مدل
کای اسکوئر	-	۵۴۶/۴۰۶	-
سطح معناداری	> ۰/۰۵	۰/۰۰۰	عدم تأیید مدل
درجه آزادی	-	۱۹۹	-
نسب مجذور خی به درجه آزادی	< ۳	۲/۷۴۵	تأیید مدل
شاخص برازش تطبیقی	> ۰/۰۹	۰/۹۴	تأیید مدل

گرفته‌اند. از بین این کودکان، ۱۱۰ نفر معادل ۵۵ درصد بی‌سواد هستند و ۷۰ نفر معادل ۳۵ درصد دارای تحصیلات ابتدایی و تنها ۲۰ نفر از آنها معادل ۱۰ درصد در حال تحصیل بودند. یافته‌های آزمون‌های نرمالیتی، برای هر دو آزمون شاپیروویلک و کولموگروف-اسمیرنوف سطح معناداری ۰/۰۶ بدست آمد و از سطح معناداری استاندارد (۰/۰۵) بی‌شتر بود و این بدان معنا بوده که توزیع داده‌ها نرمال بود، همچنین ضریب نرمال بودن بالاتر از یک بدست آمد، بنابراین می‌توان از آزمون‌های پارامتریک برای سنجش رابطه متغیرها استفاده نمود.

با توجه به نتایج آزمون همبستگی پیرسون در جدول شماره ۱، در فاصله اطمینان ۹۹٪ سطح معناداری برای

احساس مسئولیت والدین، احساس امنیت عینی و ذهنی و گسیختگی خانواده و حمایت اجتماعی با آسیب کودکان کار برابر با ۰/۰۰۰ می‌باشد که از سطح معناداری استاندارد (۰/۰۵) کمتر است. بنابراین بین احساس مسئولیت والدین، احساس امنیت عینی و ذهنی و گسیختگی خانواده و حمایت اجتماعی با آسیب کودکان کار در شهرستان ساری رابطه معناداری وجود دارد. با توجه به مقدار ضریب همبستگی که در جدول ۱ نشان داده شده است، شدت این رابطه متوسط و جهت رابطه از نوع مستقیم و در بعضی فرضیات معکوس است. به عبارتی با کاهش احساس مسئولیت والدین، احساس امنیت عینی و ذهنی و حمایت اجتماعی و افزایش گسیختگی خانواده، آسیب کودکان کار نیز

فرزندان خانوارهای زن سرپرست هستند که در این نوع خانواده‌ها، پسران و دختران به گونه‌ای جامعه پذیر می‌شوند که خانه را زودتر از زمانی ترک کنند که مناسب به نظر می‌رسد. عامل مهم دیگر می‌تواند تنش‌های احتمالی بین پدرخوانده‌ها و بچه‌ها باشد که ممکن است باعث خارج شدن کودکان از خانه و رفتن به خیابان شود (۱۶). علت دیگری که در این زمینه می‌تواند مورد توجه قرار گیرد، زمینه فقر فرهنگی خانواده‌ها است (۱۷). نتایج این مطالعه نشان داد که بین احساس مسئولیت والدین، احساس امنیت عینی و ذهنی و گسیختگی خانواده و حمایت اجتماعی با آسیب کودکان کار در شهرستان ساری رابطه معناداری وجود دارد. گانسامو (Gonsamo) و همکاران (۲۰۲۱) در مطالعه خود نشان داد که حضور مادر در خانواده رفاه کودک را افزایش داده و مشخصات مادر بر تحصیل و کار کودکان اثر قابل ملاحظه‌تری نسبت به مشخصات پدر خواهد داشت (۴). همچنین گارلس (Garrels) و همکاران (۲۰۲۱) در مطالعه خود به این نتیجه دست یافت که افزایش تحصیلات والدین به شکل قابل ملاحظه‌ای تحصیل کودکانی که در سن مدرسه قرار دارند را افزایش می‌دهد (۱۸). با مرور منابع مختلف درباره آسیب‌های کار کودکان خیابانی و جمع‌بندی آنها، می‌توان گفت چند دیدگاه نظری برای تبیین پدیده کودکان خیابانی مطرح شده است: تبیین اول، منشأ کودکان خیابانی را به فقر شهری منتسب می‌کند؛ تبیین دیگر، منشأ آن را به انحراف خانواده‌ها (نظیر رها نمودن کودکان در خیابان، بدرفتاری با کودکان و با ناسازگاری‌های خانوادگی) منتسب کرده است. تبیین سوم نیز بر مدرنیزاسیون تأکید دارد. دیدگاه چهارم بر ناکارآمدی قواعد و هنجارهای اجتماعی تأکید دارد و نقش عوامل ساختاری را مورد توجه قرار می‌دهد که به نظر به بی‌سازمانی اجتماعی مشهور است (۱۶). باتومن (Batomen) و همکاران (۲۰۱۸) در مطالعه‌ای به این نتیجه رسیدند که ۸۲ درصد از کودکان خانه را بنا به دلایل اقتصادی ترک می‌کنند، به طوری که این گروه از کودکان با کارکردن در خیابان، حدود نیمی با بیش از نیمی از درآمد خانواده را تأمین می‌کردند (۱۹). کاور

افزایش می‌یابد و بالعکس. جدول ۲ نشان می‌دهد رابطه معنی‌داری بین طلاق والدین و آسیب کودکان کار ($P=0/000$)، بین اعتیاد والدین و آسیب کودکان کار ($P=0/000$)، بین وضعیت اشتغال پدر و آسیب کودکان کار ($P=0/000$) رابطه معناداری وجود دارد. همچنین بین وضعیت اشتغال مادر و آسیب کودکان کار ($0/452$)، بین درآمد خانواده و آسیب کودکان کار ($P=0/198$)، بین زندان رفتن والدین و آسیب کودکان کار ($P=0/100$)، بین تحصیلات مادر و آسیب کودکان کار ($P=0/231$)، بین تحصیلات پدر و آسیب کودکان کار ($P=0/677$) رابطه معناداری وجود ندارد.

همانطور که در جدول شماره ۳ ملاحظه می‌گردد، مقدار آماره کای دو در مدل $546/406$ ، درجه آزادی نیز برابر با ۱۹۹ است که حاصل نسبت آن برابر با $2/745$ است، که در مقدار قابل قبول قرار دارد. از طرفی دیگر شاخص‌های برازندگی الگو مانند شاخص برازش تطبیقی در حد قابل قبولی قرار دارند.

بحث

هدف از پژوهش حاضر بررسی آسیب شناسی کودکان کار در شهرستان ساری بود. در این چارچوب، تلاش شد تا با انتخاب نمونه آماری مناسب، امکان اعتباریابی دقیق مقیاس فراهم شود. با توجه به مباحث نظری و تئوری‌های پژوهش حاضر و نتایج به دست آمده از تحقیق حاضر و تحقیقات پیشین که در این زمینه انجام گرفته است، می‌توان گفت عوامل مختلفی در شکل‌گیری پدیده کودکان خیابانی و کار دخیل هستند که از جمله آنها می‌توان به فقر خانواده، فروپاشی خانواده (اعتیاد والدین، طلاق والدین، فوت والدین، زندان رفتن آنها)، مهاجرت و حاشیه‌نشینی و مورد آزار جسمی گرفتن از طرف والدین اشاره کرد که به همراه خود آسیب‌های اجتماعی، از جمله روی آوردن کودکان به مشاغل انحرافی، بزهکاری و دست‌زدن به رفتارهای پرخطر را به همراه داشته است. یافته‌های این پژوهش بیانگر این است که بیشتر این کودکان را دختران تشکیل می‌دهند؛ به طوری که $51/8$ درصد از پاسخگویان، دختر و $48/2$ درصد از آنها پسر بوده‌اند. بسیاری از کودکان خیابانی،

نظر به فوق نقش عوامل ساختاری را که مانع از انطباق و سازگاری گروه‌ها و اقشار اجتماعی با خرده نظام‌ها و نهادهای جامعه با تغییرات اجتماعی و محیطی سریع می‌شوند بررسی می‌کند. طبق این نظریه، می‌توان فرض کرد که کودکان خیابانی انعکاسی از شرایط زیست اقتصادی- اجتماعی و فرهنگی اقشار تهیدست و آسیب‌پذیر است که نتوانسته‌اند در جریان مواجهه با تحولات اجتماعی با شرایط موجود انطباق یابند (۱۷). یکی دیگر از نظریاتی که قابلیت زیادی برای تبیین خیابانی‌شدن کودکان دارد، نظریه فرهنگ فقر است. نظریه فرهنگ فقر بر آن است که بسیاری از افراد فقیر فاقد نیروی روانی کافی برای بیرون کشیدن خود از فقرند و در نتیجه آنها قادر نیستند از کمک‌های اقتصادی برنامه کمک درآمد برای بهبود وضع خویش سود جویند (۲۲). نظریه فرهنگ فقر با رویکرد روان‌شناسی اجتماعی با این پیش فرض آغاز نموده است که فرهنگ فقر نوعی شیوه زندگی است که دارای ابعاد روانی و اجتماعی، نظیر گوشه‌گیری و انزوا و عدم حمایت‌های خانواده از افراد آن است. ماجراجویی، پرخاشگری و تن دادن به احساسات و امیال آنی از ویژگی‌های فرهنگ فقر است. کوتاه بودن دوران کودکی به گونه‌ای که فرزندان در سنین پایین وظایف بزرگترها را به عهده می‌گیرند محروم بودن کودکان از حمایت‌های لازم خانوادگی، شروع روابط جنسی در سنین پایین، آزادی و استقلال فرزندان برای ترک خانه، استقلال نسبی فرزندان برای انجام برخی از رفتارهای بزهکارانه، نظیر کشیدن سیگار و مشروبات الکلی از شاخص‌های دیگر فرهنگ فقر است. توجه به زمان حال همراه با ناتوانی از چشم پوشی موقت از بعضی چیزهای خوشایند کم ارزش در زمان حال به خاطر چیزهای خوشایند بزرگتر در آینده، میل به گوشه‌گیری و نسبت دادن عدم موفقیت خود به قضا و قدر و مردسالاری شدید از یک سو خرده فرهنگ فقر را شکل می‌دهد و از سوی دیگر زمینه بزه‌کاری افراد را فراهم می‌آورد (۲۳).

از محدودیت‌های پژوهش حاضر اتکا به داده‌های حاصل از پرسشنامه خودگزارش‌دهی بود که در این سبک جمع‌آوری اطلاعات، شرکت‌کننده احتمالاً در بیان

(Kaur) و همکاران (۲۰۲۱) در مطالعه‌ای به این نتیجه رسیدند که حضور کودکان در خیابان به سبب فقر و نیاز خانواده به درآمدی است که این کودکان کسب می‌کنند (۱). با اکثر مطالعات بیش از یک علت را در مورد پدیده کودکان خیابانی ذکر کرده‌اند (۲۰). برای مثال، مطالعه گرینبام (Greenbaum) (۲۰۲۱) نشان داد که کمی بیش از یک سوم کودکان خانه را به خاطر فقر، ۲۷ درصد به واسطه فروپاشی خانواده و ۲۰ درصد باقیمانده به خاطر بدرفتاری و ناسازگاری خانوادگی رها کرده‌اند (۵). تحقیقات نشان داده‌اند که در کشورهای در حال توسعه، فقر ممکن است شرط لازم و اولیه و ناسازگاری‌های خانوادگی علت ثانویه حضور کودکان در خیابان باشد، ولی در کشورهای توسعه یافته این دو عامل بر عکس هستند (۱۹). فرضیه مدرنیزاسیون-عناصری از هر دو فرضیه فقر و بدرفتاری خانواده را در خود دارد و معتقد است که کودکان خیابانی در خانواده‌هایی بزرگ می‌شوند که از حمایت اجتماعی کافی برخوردار نیستند (۱۸). طرفداران این دیدگاه بر این باورند که مدرنیزاسیون از طریق ایجاد گسست در پیوندهای خانوادگی و فروپاشی شبکه روابط خویشاوندی به شکل‌گیری پدیده کودکان خیابانی در مناطق مختلفی از جهان، مانند آفریقا و آمریکای لاتین منجر شده است. به طوری که در جوامع سنتی و تا قبل از ظهور مدرنیزاسیون، از مردان انتظار می‌رفت که از خانواده و تمامی فرزندانشان مراقبت کنند و در شرایطی که مرد از انجام این کار ناتوان بود، شبکه خویشاوندی گسترده، مراقبت از همسر و فرزندان وی را بر عهده داشت، در جامعه مدرن، با مرگ خانواده گسترده، نظام حمایت خویشاوندان از کودکان نیز از بین رفته است و معمولاً خانواده‌های فقیر شهری خانواده‌های زن سرپرستی هستند که در انزوای از جامعه زندگی می‌کنند و کودکان این خانواده برای تأمین زندگی ناگزیرند به کار و زندگی خیابانی روی آورند (۲۱). دیدگاه دیگر نظریه بی‌سازمانی اجتماعی است که این نظریه در بررسی مسائل و آسیب‌های اجتماعی به شرایطی توجه دارد که به از هم گسیختگی، ضعف، تناقض و ناکارآمدی قواعد، هنجارها و ساخت‌های اجتماعی منجر می‌شود.

Pediatr. 2019;56(8):633-638.

4. Gonsamo DD, Lo HHM, Chan KL. The Role of Stomach Infrastructures on Children's Work and Child Labour in Africa: Systematic Review. *Int J Environ Res Public Health*. 2021;18(16):8563.

5. Greenbaum J. Child Labor and Sex Trafficking. *Pediatr Rev*. 2021;42(12):639-654.

6. Radfar A, Asgharzadeh SAA, Quesada F, Filip I. Challenges and perspectives of child labor. *Ind Psychiatry J*. 2018 Jan-Jun;27(1):17-20.

7. Hurst P. Health and child labor in agriculture. *Food Nutr Bull*. 2007;28(2 Suppl):S364-71.

8. Psacharopoulos G, Tzannatos Z. Female labor force participation: an international perspective. *World Bank Res Obs*. 1989;4(2):187-201.

9. Gharaibeh M, Hoeman S. Health hazards and risks for abuse among child labor in Jordan. *J Pediatr Nurs*. 2003;18(2):140-7.

10. Abdullah A, Huynh I, Emery CR, Jordan LP. Social Norms and Family Child Labor: A Systematic Literature Review. *Int J Environ Res Public Health*. 2022;19(7):4082.

11. Silva GCO, Iriart JAB, Chaves SCL, Abade EAF. Characteristics of research on child labor in Latin America. *Cad Saude Publica*. 2019;35(7):e00031018.

12. Santana VS, Kiss L, Andermann A. The scientific knowledge on child labor in Latin America. *Cad Saude Publica*. 2019;35(7):e00105119.

13. Macias-Chapula CA. Toward a model of communications in public health in Latin America and the Caribbean. *Rev Panam Salud Publica*. 2005;18(6):427-38.

14. Forero DA, Trujillo ML, González-Giraldo Y, Barreto GE. Scientific productivity in neurosciences in Latin America: a scientometrics perspective. *Int J Neurosci*. 2020;130(4):398-406.

15. Galván LC, Ríos N, Lansingh VC, Lee Á, Wu L, Lopez E. Analysis of ophthalmological and vision-related publications in Latin America. *Arq Bras Oftalmol*. 2018;81(1):24-29.

16. Lee JJY, Gignac MAM, Johnson SR. Employment outcomes in systemic sclerosis. *Best Pract Res Clin Rheumatol*. 2021;35(3):101667.

17. Lahey PM, Kirsch B, MacDermid J, Tompa E, Gewurtz RE. Active labour market policies for people with disabilities in receipt of public income benefits: A scoping review. *Work*. 2019;64(2):229-247.

18. Garrels V, Sigstad HMH. Employment for persons with intellectual disability in the Nordic countries: A scoping review. *J Appl Res Intellect Disabil*. 2021;34(4):993-1007.

19. Batomen Kuimi BL, Oppong-Nkrumah O, Kaufman J, Nazif-Munoz JI, Nandi A. Child labour and health: a systematic review. *Int J Public Health*.

هیجان‌ها و شناخت‌های خود دشواری خواهد داشت، بنابراین پیشنهاد می‌شود برای افزایش قدرت آماری و قابلیت اطمینان از یافته‌ها برای جمع‌آوری اطلاعات از روش‌های دیگر چون مصاحبه یا مطالعه کیفی استفاده شود. نتایج پژوهش حاضر با در نظر گرفتن محدودیت‌های گفته شده قابل تعمیم‌دهی و کاربست در موقعیت‌های مختلف است. همچنین پیشنهاد می‌شود که مسئولین مراکز مشاوره دوره‌های آموزشی برای زوجین و خانواده‌های آسیب دیده در نظر بگیرند تا فرزندان آن‌ها درگیر مسائلی مانند کار در خیابان نشوند. از جمله محدودیت‌های پژوهش حاضر سختی هماهنگی و برقراری ارتباط با مشارکت کنندگان بود که زمان بر بود، از جمله محدودیت دیگر اینکه تحقیق حاضر در این مقطع زمانی و مکانی انجام شده است شاید اگر در مقطع زمانی و مکانی دیگر انجام شود نتایج متفاوتی بدست آید.

نتیجه‌گیری

به طور کلی بر اساس نتایج پژوهش می‌توان بیان نمود که خانواده و تحکیم روابط بین افراد خانواده امری مهم در پی‌شگیری از وقوع پدیده کودکان کار در سطح جامعه است و لازم تا متغیرهایی مانند احساس مسئولیت والدین، گس‌یختگی خانواده و حمایت اجتماعی مورد توجه قرار گیرد و لازم تا والدین قبل از ازدواج و فرزندآوری، به مسائل مهم تربیت کودک توجه کنند تا پدیده کودکان کار در سطح جامعه کاهش یابد.

References

1. Kaur N, Byard RW. Prevalence and potential consequences of child labour in India and the possible impact of COVID-19 - a contemporary overview. *Med Sci Law*. 2021;61(3):208-214.
2. Khatab K, Raheem MA, Sartorius B, Ismail M. Prevalence and risk factors for child labour and violence against children in Egypt using Bayesian geospatial modelling with multiple imputation. *PLoS One*. 2019;14(5):e0212715.
3. Srivastava RN. Children at Work, Child Labor and Modern Slavery in India: An Overview. *Indian*

2018;63(5):663-672.

20. Koranyi I, Jonsson J, Rönnblad T, Stockfelt L, Bodin T. Precarious employment and occupational accidents and injuries - a systematic review. *Scand J Work Environ Health*. 2018;44(4):341-350.

21. Engler-Stringer R, Le H, Gerrard A, Muhajarine N. The community and consumer food environment and children's diet: a systematic review. *BMC Public Health*. 2014;14:522.

22. Picot J, Hartwell D, Harris P, Mendes D, Clegg AJ, Takeda A. The effectiveness of interventions to treat severe acute malnutrition in young children: a systematic review. *Health Technol Assess*. 2012;16(19):1-316.

23. Schlick C, Joachin M, Briceño L, Moraga D, Radon K. Occupational injuries among children and adolescents in Cusco Province: a cross-sectional study. *BMC Public Health*. 2014;14:766.